

KOMMISSIONEN FOR DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABER

Bruxelles, den 07.12.2001
KOM(2001) 736 endelig

BERETNING FRA KOMMISSIONEN

Økonomisk reform: Rapport om Fællesskabets produkt- og kapitalmarkeder

{SEK(2001)1993}
{SEK(2001)1998}

Indholdsfortegnelse

1.	Indledning	3
2.	Forbedring af borgernes livskvalitet: forbruger- og miljøspørgsmål	4
2.1.	Der er ting, der tyder på, at priskonvergenen er aftagende... ..	4
2.2.	Det indre marked plus miljøbeskyttelse: en formel til at forbedre borgernes livskvalitet og sikre bæredygtig udvikling.....	8
2.3.	Integrering af de finansielle detailmarkeder	10
3.	Effektivisering af produkt- og kapitalmarkeder.....	10
3.1.	Tendensen på vare- og tjenestemarkederne: Integrationen af varemarkederne skrider frem af med positive virkninger for medlemsstaternes økonomier.....	11
3.2.	Kapitalmarkederne og de finansielle tjenesteydelser afspejler forringelsen af de generelle økonomiske konjunkturer... ..	17
3.3.	Offentlige indkøb: mere åbenhed omkring markederne i 2000... ..	19
4.	Forbedring af erhvervslivets rammevilkår: fremme af iværksætterånden.....	19
4.1.	Statsstøtte: positiv udvikling.....	20
4.2.	Beskatningen kan virke forvridende på virksomheders beslutningstagning og på konkurrencen... ..	21
4.3.	Forenkling af regelbyrden.....	21
4.4.	De seneste års forbedring af de finansielle betingelser må ikke blive sat over styr af det forringede økonomiske klima... ..	22
4.5.	Innovation: Afgørende for konkurrenceevnen og et grundlæggende mål for den økonomiske reform.....	23
5.	Konklusioner.....	24

1. INDLEDNING

Kommissionens fjerde årsrapport om produkt- og kapitalmarkederne er udarbejdet i overensstemmelse med de langsigtede målsætninger, der blev fastsat på Det Europæiske Råds møde i Lissabon i marts 2000, og konklusionerne af Det Europæiske Råd i Stockholm. Den tager ligeledes højde for konklusionerne af Rådets (det indre marked) møde den 12. marts 2001 og de overordnede retningslinjer for de økonomiske politikker. Den bygger på Kommissionens prioriterede målsætninger i den sammenfattende rapport, den forelagde for Det Europæiske Råd i Stockholm, og i Kommissionens meddelelse til det uformelle Europæiske Råd i oktober 2001 i Gent (KOM(2001) 611) om de forventede økonomiske konsekvenser af begivenhederne den 11. september. Den foreliggende rapport konklusioner og resultater vil indgå i opdateringen af strategien for det indre marked, de kommende overordnede retningslinjer for de økonomiske politikker og forberedelserne til Det Europæiske Råd i Barcelona i marts 2002 via Kommissionens næste sammenfattende rapport (som skal forelægges i begyndelsen af næste år). Endvidere har udviklingen på tre områder sat sit præg på denne rapport.

1. Der foreligger nye, vægtige grunde til at styrke den økonomiske reformproces. Den økonomiske reform og Lissabon-strategien blev lanceret på et tidspunkt, hvor økonomien var inde i en sund ekspansion, men den positive økonomiske udvikling er nu ved at vende. Bevares den politiske vilje til at gennemføre reformerne, kan det medvirke til at øge tilliden til det europæiske marked og verdensmarkedet, som i øjeblikket ikke er til stede. Reformen kan blive nøglen til at forbedre den europæiske økonomis evne til at modstå kriser, men at afgøre, hvor disse reformer skal gennemføres, og hvor omfattende de skal være, vil kræve en god markedsovervågningsmekanisme, især hvad angår priser som markedsreguleringsmekanismer. Med dette i erindring og for at følge konklusionerne af mødet i Rådet (det indre marked) er der i denne rapport udarbejdet en detaljeret analyse af detailpriserne i det indre marked.
2. På Det Europæiske Råd i Göteborg udvidede man rækken af langsigtede målsætninger, som blev fastlagt i Lissabon i marts 2000, og fjøede bæredygtig udvikling til innovation, beskæftigelse, iværksætterånd og social samhørighed. Sidste års Cardiff-rapport tilgodeså allerede i et vist omfang miljødimensionen i markedseffektiviteten. I maj 2001 vedtog Rådet (det indre marked) konklusioner, hvorefter miljømålsætninger skulle indgå i det indre markeds politikker som besluttet på Det Europæiske Råd i foråret 1998. Det fremgår af konklusionerne fra Göteborg, at det er nødvendigt at yde en ekstra indsats, for at det indre marked kan bidrage aktivt til en bæredygtig udvikling. I rapporten foreslås der tre nye veje, og der forelægges indikatorer som foreslået i konklusionerne af Rådets (det indre marked) møde.
3. I en erklæring, som er knyttet til konklusionerne af Det Europæiske Råd i Nice, foreslås det, at Kommissionen i forbindelse med Cardiff-processens overvågning af produkt- og kapitalmarkedet også foretager en horisontal evaluering af forsyningspligtighederne. Tidligere rapporter har allerede beskæftiget sig med disse tjenesteydelser, men gennemgangen har ikke været så detaljeret som i år. Et særligt bilag omhandler denne evaluering.

Den europæiske økonomis fundament er stadig stærkt, men den flossede tillid til verdensøkonomien sætter sit præg på de økonomiske perspektiver verden over. Under disse omstændigheder er det fristende at udskyde den økonomiske reform. Alligevel er der, som det fremgår af Kommissionens sammenfattende rapport, allerede sket fremskridt med den økonomiske reform i EU. Inden for de seneste måneder er endnu en række mål nået (f.eks. indgåelse af den politiske aftale om en yderligere liberalisering af posttjenester). Dog kræver det langt flere strukturændringer, hvis vi alle skal kunne udnytte fordelene ved de fleksible produkt- og kapitalmarkeder. Hvis den politiske vilje til at gennemføre reformer begynder at svigte, bliver det vanskeligt at realisere Lissabon-målsætningerne.

Denne rapport følger strukturen i målsætningerne for strategien for det indre marked. I det følgende afsnit gøres der rede for, hvor velfungerende vare- og tjenestemarkederne er set med borgernes øjne. Herefter beskrives udviklingen inden for varer og tjenesteydelser, kapitalmarkeder og offentlige udbudsmarkeder. Endelig analyseres markedernes påvirkning af erhvervslivet og iværksætterånden.

2. FORBEDRING AF BORGERNES LIVSKVALITET: FORBRUGER- OG MILJØSPØRGSMÅL

Efter Kommissionens opfattelse er det borgerne, der er den vigtigste målgruppe for gevinsterne ved det indre marked. Dette synspunkt ligger til grund for udarbejdelsen af rapporten – lige fra den udvidede analyse af detailpriserne over afsnittene om finansielle tjenesteydelser til private og virksomheder og bæredygtig udvikling til bilaget om forsyningspligtigheder.

2.1. Der er ting, der tyder på, at priskonvergens er aftagende...

Integrerede produktmarkeder, en væsentlig forudsætning for konkurrencedygtige markeder, er nødvendige, hvis Europas borgere skal kunne udnytte fordelene ved det indre marked. Ikke nok med det, de kan også gøre den europæiske økonomi mindre sårbar over for udefrakommende chok.

Priskonvergens er en god indikator for markedsintegration. Det giver derfor anledning til bekymring, at der efter flere års tydelig priskonvergens, kun kunne registreres en relativ lille fremgang i 1999. Denne udvikling ser ud til at tabe fart i anden halvdel af 1990'erne¹ (se figur 1). Det bør dog nævnes, at metodologien til beregning af indikatoren blev ændret i 1999, hvilket gør det vanskeligt at sammenligne tal fra 1998 og 1999. Priserne skal derfor overvåges i en længere periode, før det er muligt at vurdere, om ændringen er signifikant. Hertil kommer, at det er en strukturindikator, og det er derfor den langsigtede udvikling i prisvariationerne, som er vigtig for at drage en endelig konklusion (og ikke et enkelt års resultater).

Alligevel ser 1999-tallene og prognoserne for 2000 ud til at bekræfte den aftagende priskonvergens, som har kunnet iagttages i de senere år. Efter Sveriges, Østrigs og Finlands tiltræden - lande med høje detailpriser - fulgte en periode med priskonvergens i EU15, som begyndte at aftage ved udgangen af årtiet.

En mere detaljeret analyse viser, at prisudviklingen i 1990'erne har været meget uensartede inden for de forskellige sektorer. For eksempel kan der i hele EU konstateres en væsentlig

¹ Som tidligere år beregnes prisspredningen ved hjælp af variationskoefficienten, der måler afvigelsen i forhold til gennemsnitsprisen for EU. Den var 14,55 % i 1999 og 14,40 % i 1998.

tilnærmelse mellem priserne på fødevarer i perioden 1990-1998 ("olie og fedtstoffer", kød, brød og kornprodukter). Imidlertid har der inden for andre sektorer som tobak og brændstof og dele af servicesektoren, f.eks. transport og bygge- og anlægsarbejder, kun kunnet registreres ringe priskonvergens og undertiden endog voksende prisforskelle (se tabel 1 og boks 1).

Store variationer i detailpriserne på supermarkedsprodukter

I 1990'erne skete der en tilnærmelse af priserne på supermarkedsprodukter (fødevarer, personlige plejeprodukter og vaske- og rengøringsmidler). Dette er et af resultaterne af Kommissionens undersøgelse til overvågning og analyse af priserne på supermarkedsprodukter (se boks 2)². Undersøgelsen supplerer en anden af Kommissionens undersøgelser af detailpriserne på ferske fødevarer og forbrugerelektronik, hvis resultaterne blev offentliggjort i resultattavlen for det indre marked fra maj 2001. Alligevel er der fortsat store prisforskelle på supermarkedsprodukter, og i den foreliggende rapport foretages der en nøje gennemgang af disse forskelle med henblik på at kortlægge prisforskellene i hele EU. Det ultimative mål er at afdække årsagerne til disse variationer³. Det vil bidrage til at fastlægge, hvilke økonomiske reformer der er nødvendige for at fremme integrationen og forbedre detailhandelsmarkedernes virkemåde, som alt sammen vil komme forbrugerne til gode.

Prisspredningen for "paneuropæiske" supermarkedsprodukter (supermarkedsprodukter, som sælges i hele Europa) er fortsat relativt stor i det indre marked. Detailpriserne i EU kan ligge op til 40 % over eller under EU-gennemsnittet (se tabel 2). Den gennemsnitlige prisforskel ligger på ca. 30 %. Forskellene illustreres måske bedst ved konkrete eksempler. En cola i et dansk supermarked kan koste næsten dobbelt så meget som i et tysk supermarked. En mineralvand af et kendt mærke kan være mere end 300 % dyrere i Sverige end i Frankrig (se tabel 2 og 3).

"Paneuropæiske" produkter er generelt dyrere, men prisspredningen i EU er mindre end for tilsvarende nationale mærker og internationale mærker, som kun forhandles i et fåtal af medlemsstaterne – produkterne kaldes i databasen "generics" (generiske produkter) (se tabel 3 og 4). Hvis generiske produkter er dyrere, er prisforskellene relativt små.

Prisforskellene for differentierede varer er ofte større end for homogene varer, men ikke altid...

Sammenlignelige mærkevarer, som er differentieret for at imødekomme forskellige markedssegmenters behov, eller som er differentieret på grund af en intensiv reklameindsats (f.eks. shampoo), varierer mere i pris end homogene varer som sukker og smør (se tabel 5) – hvilket man kunne forvente. Mere overraskende er det, at prisforskellene mellem medlemsstaterne er så store for meget homogene varer som mel og visse frosne grøntsager.

² Undersøgelsen er en del af et flerårigt projekt med deltagelse af flere af Kommissionens tjenestegrene (Generaldirektoratet for det Indre Marked, Generaldirektoratet for Sundhed og Forbrugerbeskyttelse og Eurostat) og projektet omfatter ud over måling af priskonvergens også flere andre spørgsmål.

³ En diskussion af faktorer, som kan forklare prisvariationer kan findes i European Economy Supplement A, nr. 7, juli 2001.

Sammenligning af prisforskellene - prisspredningen EU-landene imellem er større end de regionale prisforskelle...

Prisspredningen inden for de enkelte medlemsstater er altid lavere end prisspredningen for de samme produkter landene imellem. Generelt varierer priserne inden for EU-landene 5 % i forhold til landsgennemsnittet, mens priserne EU-landene imellem kan svinge mere end 20 %.

Imidlertid er der enkelte produkter, for hvilke prisspredningen i den medlemsstat, der har den største indenlandske prisspredning, er af samme størrelsesorden som prisspredningen mellem EU-landene (se tabel 2). Dog forholder det sig således, at selv for disse produkter er prisspredningen i den medlemsstat, der har den næststørste indenlandske prisspredning, meget lavere end prisspredningen på EU-plan. Hvad angår produkterne i denne stikprøve, er EU-markedet med andre ord klart mindre integreret end de nationale markeder.

Er der lande, som altid er dyrere end de øvrige?

Ingen af de 14 medlemsstater, som indgår i undersøgelsen, ligger altid over eller under det europæiske prisgennemsnit. Dog viser tabel 3 og figur 2, at nogle lande (f.eks. Spanien og Tyskland) er relativt billige, mens Sverige, Finland og Danmark er relativt dyre. En mere præcis analyse (se boks 3) bekræfter, at priserne i disse lande ser ud til at ligge over EU-gennemsnittet, mens bl.a. Spanien og Tyskland ligger under EU-gennemsnittet, men der er forskelle fra produkt til produkt. Det harmonerer med resultattavlen fra maj 2001 for forbrugerelektronik og ferske fødevarer. Indregnes de indirekte skatter ændres rangordningen af landene efter prisniveau, men der er tale om mindre ændringer.

"Geografiske" eller landespecifikke faktorer forklarer kun en mindre del af de nuværende prisforskelle

Eftersom der ikke forekommer systematiske prisvariationer for alle produkter mellem landene, tyder alt på, at "økonomiske" faktorer og ikke "geografiske eller landespecifikke" variabler ligger til grund for disse prisforskelle. De "økonomiske" faktorer kan være branche- eller endog produktspecifikke forskelle i koncentrationen af producenter og forhandlere, virksomhedernes adfærd eller lovgivningsforskelle, som især påvirker bestemte produktkategorier. Landespecifikke faktorer som transportomkostninger, indkomst eller forskelle i lønninger eller lokale råvarerpriser er kun i begrænset omfang årsag til prisspredningen. Kombinationen af disse kan kun forklare ca. 21 % af prisforskellen i EU. Indkomstforskelle alene giver helt klart ikke nogen tilfredsstillende forklaring på prisforskellene. Højindkomstlande som Tyskland har således lave detailpriser, mens lavindkomstlande som Grækenland og Portugal ikke har specielt lave detailpriser.

Til trods for at landespecifikke faktorer ikke påvirker priserne systematisk, kan de alligevel påvirke prisniveauet for enkelte produkter⁴. For eksempel har den nationale lovgivning om sammensætningen af forarbejdede fødevarer kun indflydelse på meget specifikke produkter. Ligeledes har de nationale bestemmelser om reklame ikke samme virkning for alle produkterne i stikprøven eftersom reklameintensiteten ikke er den samme for alle produkter. Endvidere kan regler om franchising, forretningernes åbningstider, genbrug mv. påvirke produkterne forskelligt.

⁴ Databasen er ikke tilstrækkelig detaljeret til at efterprøve denne hypotese.

Med andre ord giver "geografiske faktorer" ikke nogen god forklaring på prisspredningen for supermarkedsprodukter. Det er derfor sandsynligvis de "økonomiske faktorer" som kan forklare den EU-interne spredning i detailpriserne på supermarkedsprodukter. Det samme gør sig gældende for prisspredningen på nationalt plan. Prisspredningen kan være større mellem EU-landene end mellem medlemsstaternes regioner, men økonomiske og ikke "geografiske" faktorer er årsag til både regionale og grænseoverskridende prisvariationer (se boks 3).

Store variationer i markedskoncentrationen landene imellem...

Markedsandelen for de tre førende producenter af husholdningsprodukter varierer betydeligt mellem landene. Umiddelbart skulle man forvente en større koncentration på mindre nationale markeder (se figur 3), men det gælder ikke altid. De tre førende mærker af rengøringsmidler dækker 87 % af det danske marked, 86 % af det franske marked, men kun 33 % af det spanske marked. Koncentrationen varierer betydeligt fra sektor til sektor i de enkelte lande. I Tyskland er koncentrationsgraden på markedet for chips f.eks. relativ høj, mens den er relativ lav for pasta. De lokale konkurrencebetingelser er formodentlig en væsentlig årsag hertil. Relationen mellem producenters markedsandel og prisniveauet i supermarkederne er imidlertid ikke helt enkel. Ser man på den simple korrelation mellem markedsandel og pris, ser der ikke ud til at være et klart mønster. Koncentrationen i detail- og engrosledet, lovgivningen, magtfordelingen mellem supermarkeder og producenter, rivalisering på producent- og forhandlerniveau er alle faktorer, som påvirker detailpriserne, og det er derfor ikke muligt at fastslå nogen simpel direkte sammenhæng mellem supermarkedspriser og koncentrationen i producentledet.⁵

Medlemsstaterne har forskellige detailhandelsstrukturer, hvilket måske kan forklare de grænseoverskridende prisforskelle...

Detailsektoren i de enkelte medlemsstater er mere eller mindre konkurrencepræget og er underkastet forskellige lovregler – disse lokale forhold har stor betydning for prisniveauet. Der er betydelige prisvariationer for forskellige typer af salgssteder. Disse variationer gælder ikke for alle produkter og for alle lande, men lavprisvarehusenes og discountforretningernes priser ligger i gennemsnit 5 % under prisniveauet i supermarkederne. I lande, hvor supermarkederne har en stor markedsandel, er prisniveauet generelt højere (se figur 4).

En reduktion i prisspredningen forudsætter en mere konkurrencedygtig og effektiv detailhandelsstruktur. Konkurrence inden for detailhandelssektoren trykker handelsavancerne, således at priserne falder, og spredningen indsnævres. Mere effektive, konkurrencedygtige detailhandelsstrukturer vil således medføre lavere priser på de europæiske markeder. Som det fremgår af figur 5, tyder de store prisforskelle mellem de enkelte typer salgssteder på, at en mere effektiv distribution i lande med et højt prisniveau vil kunne bringe betydelige gevinster.

Opsummering...

Aggregerede prisdata synes at vise, at det i den seneste tid er begyndt at gå langsommere med konvergenen i forbrugerpriserne. Integrationen på markederne for supermarkedsvarer, er blevet øget siden 1990, hvilket har indsnævret prisspredningen på EU-plan. Dog er der endnu en vis prisspredning tilbage i det indre marked. Økonomiske og sektorspecifikke snarere end landespecifikke faktorer ser ud til at ligge til grund for de resterende prisvariationer. Derfor

⁵ To svenske økonomer har analyseret markedsindflydelsen i de forskellige dele af detailledet og dens påvirkning af detailpriserne, se "Food prices and market structure in Sweden" af M. Asplund og R. Friberg, SSEE/EFI Working Paper 318.

ser økonomiske reformer og konkurrenceinitiativer ud til at være de bedste midler til at fjerne den resterende prisspredning på disse markeder⁶.

2.2. Det indre marked plus miljøbeskyttelse: en formel til at forbedre borgernes livskvalitet og sikre bæredygtig udvikling

I Lissabon afgav EU et politisk løfte om økonomisk og social fornyelse. På Det Europæiske Råds møde i Göteborg fjede man med strategien for bæredygtig udvikling en miljødimension hertil. Rådets (det indre marked, forbrugerpolitik og turisme) bidrag til Det Europæiske Råd i Göteborg var strategien for integreringen af bæredygtig udvikling og miljøbeskyttelse i politikker vedrørende det indre marked. Strategien, som er uarbejdet efter anmodning fra Det Europæiske Råd i Helsingfors, sigter mod at integrere miljømålsætninger i frihandelen med varer og tjenesteydelser inden for det indre marked. Målet er at etablere et indre marked med en høj grad af miljøbeskyttelse og af social samhørighed og økonomisk vækst.

Rådet (det indre marked) fastlagde en række indikatorer, som kan bruges i overvågningen af gennemførelsen af denne strategi. Da strategien endnu er så ny, kan det være hensigtsmæssigt at gøre rede for den seneste udvikling og den aktuelle situation, for så vidt angår disse indikatorer. Derved skabes et sammenligningsgrundlag for den fremtidige overvågning.

Indikatorerne kan opdeles i to kategorier. Den første kategori viser, i hvilket omfang der på markedet, i selvreguleringen og i markedsmekanismerne tages højde for miljøet. Disse indikatorer er vigtige, for hvis virksomheder og markeder forbedrer deres miljøindsats, er der mindre brug for offentlig indgriben og regulering til fordel for miljøet. Den anden kategori af politikindikatorer måler det offentliges indgriben i økonomiske aktiviteter for at opfylde miljømålsætninger og forebygge eventuelle konflikter mellem målsætninger for forskellige politikker.

Markederne og virksomhederne forbedrer deres miljøindsat hurtigt, men offentlig indgriben for at realisere målsætninger for bæredygtig udvikling er stadig nødvendig...

Udviklingen viser, at virksomhederne øger deres miljøbevidsthed. De europæiske virksomheder tager – af forskellige grunde - initiativer, som både forbedrer markedseffektiviteten og i stigende omfang tilgodeser en bæredygtig udvikling. Antallet af ISO 14000-certificater (privat udstedte certifikater for sund miljøstyring og virksomhedsdrift), som blev udstedt til europæiske virksomheder i 2000, var fire gange større end gennemsnittet for perioden 1996-1998 (se tabel 6A). Britiske, svenske og danske virksomheders præstationer i denne henseende er bemærkelsesværdig. Dog er antallet af udstedte miljømærkecertifikater meget begrænset. Antallet af certifikater, der er udstedt som led i fællesskabsordningen for miljøstyring og miljørevision (EMAS) er i god vækst, men stadig meget lavt, især i visse lande (se tabel 6A).

Offentlig indgriben er nødvendig for at nå målsætningerne for bæredygtig udvikling. Politikindikatorer viser, at medlemsstaterne gør en større indsats for at realisere målsætninger på miljøområdet. Retsregler og statsstøtte er de hyppigst anvendte instrumenter. Statsstøtten til energispareforanstaltninger og miljøforanstaltninger er generelt steget i EU, mens den samlede støtte er faldet. Denne støtte er relativt stor i Tyskland, men især i Nederlandene og Danmark. Antallet af EF-direktiver med et miljøpolitisk indhold har været konstant stigende

⁶ Den netop udsendte grønbog om forbrugerbeskyttelse (KOM(2001) 531) peger på en række muligheder for at øge konkurrencen i handelen mellem virksomheder og forbrugere og på detailmarkederne.

inden for de sidste ti år. Andre instrumenter, som er mere markedskonforme, anvendes i mindre omfang. Miljøskatter spiller f.eks. en relativ sekundær rolle. De udgjorde således kun 5,2 % af det samlede skatteprovenu i 1999, hvilket er lavere end gennemsnittet i perioden 1995-1998 (se tabel 6B).

Det voksende antal miljødirektiver har betydet flere sager om overtrædelse af miljødirektiver i 2000 sammenlignet med tidligere år, selv om medlemsstaternes samlede gennemførelsesefterslæb er nogenlunde stabilt (se tabel 6B igen).

Den voksende miljøbevidsthed har ikke mærkbart påvirket det indre markeds virkemåde. Antallet af nationale standarder, som er notificeret i henhold til direktiv EF/98/34 om en informationsprocedure med hensyn til tekniske standarder og forskrifter, er vokset betydeligt i de senere år, men antallet af miljøstandarder har været nogenlunde konstant. Antallet af registrerede overtrædelser af direktiver vedrørende det indre marked - af miljømæssige, sikkerhedsmæssige eller emballeringsmæssige årsager - har været lavt og stabilt i de sidste fem år (se tabel 6B).

Et indre marked til fremme af bæredygtig udvikling...

Det er ikke tilstrækkeligt at sikre overensstemmelse mellem miljømålsætningerne. Det indre marked kan yde et aktivt bidrag til bæredygtig udvikling. Følgende foranstaltninger vil kunne få det indre marked til at yde et større bidrag til bæredygtig udvikling:

- Markedsinstrumenter til handel med emissionsrettigheder, som endnu ikke er blevet indført på EU-plan. Til trods for deres fordele, hvad angår økonomisk og miljømæssig effektivitet, findes der ikke omsættelige emissionsrettigheder på EU-plan. Fællesskabets rammer giver store fordele, idet eventuelle koordineringsproblemer i forbindelse med international handel med emissionsrettigheder begrænses til et minimum. Indførelse af sådanne instrumenter vil kunne medvirke til, at EU opfylder sine miljøforpligtelser, og at de generelle omkostninger ved at reducere emissionsniveauet nedbringes. Kommissionen har netop vedtaget et direktiv om handel med emissionsrettigheder (KOM(2001) 581).

- Private markedsinstrumenter, der skal eliminere markedsbrist relateret til erstatningsansvar for miljøskader. Kommissionen har udsendt en hvidbog om erstatningsansvar for miljøskader (KOM(2000) 66) med forslag om anvendelse af princippet "forureneren betaler". Brugen af finansielle instrumenter som f.eks. forsikring mod erstatningsansvar for miljøskader på frivillig basis vil kunne medvirke til at eliminere visse markedsbrist uden det offentliges indgriben. Det nuværende marked for miljøansvarsforsikring er ret begrænset og domineres af specialiserede forsikringsselskaber. En progressiv markedsbaseret styrkelse af dette marked ville komme miljøet og det indre marked til gode. Kommissionen er i øjeblikket ved at overveje et forslag om erstatningsansvar for miljøskader.

- Integreret konsekvensanalyse. Med henblik på bedre kvalitet og forenkling af lovgivningen har Kommissionen fremlagt forslag for Det Europæiske Råd i Laeken om at alle større politiske tiltag skal indeholde en bæredygtighedsvurdering af deres potentielle økonomiske, sociale og miljømæssige konsekvenser. En større brug af den type af analyser vil kunne sikre den bedste koordinering af udviklingen og gennemførelsen af politikker vedrørende det indre marked og bæredygtig udvikling.

2.3. Integrering af de finansielle detailmarkeder

I sidste års rapport fremhævedes grænseoverskridende pengeoverførsler som et af de områder inden for det indre marked, som er problematisk for borgerne. Kommissionen overvåger nøje gebyrerne for grænseoverskridende betalinger. Gennemsnitsgebyrerne for overførsel af et beløb på 100 EUR er stadig høje (se figur 6). Disse gebyrer er ganske enkelt uforenelige med en velfungerende, fuldt integreret monetær union. Endnu mere overraskende er udviklingen heri. Selv om de gennemsnitlige gebyrer i EU er faldet med 5,8 %, har der været væsentlige stigninger i nogle medlemsstater, og nedgangen over en syvårig periode er relativt lille (se figur 7).

Også for andre former for grænseoverskridende betalinger ser gebyrerne ud til at være stærkt varierende, men relativt høje (se tabel 7). Her på tærsklen til indførelse af euroen har Kommissionen fremlagt et forordningsforslag (KOM(2001) 439) om lige store gebyrer for indenlandske og grænseoverskridende betalinger i euro. Til trods for gentagne opfordringer til bankerne om at nedsætte deres gebyrer for grænseoverskridende betalinger har udviklingen ikke været vidtrækkende og hurtig nok til at skabe et velfungerende fælles betalingsområde i det indre marked.

Dette forordningsforslag⁷ indgår i handlingsplanen for finansielle tjenesteydelser, som er et omfattende program til etablering af et fuldt integreret indre marked for finansielle detailtjenesteydelser i 2005. Handlingsplanen er baseret på skabelse af en dækkende rammeloavgivning, styrkelse af forbrugernes tillid og sikring af finansiell stabilitet, som er væsentlige forudsætninger for, at forbrugerne kan få det fulde udbytte af det indre marked. Betydningen af og fordelene ved disse målsætninger rækker videre end markederne for finansielle tjenesteydelser. De finansielle tjenesteydelser kan også være en katalysator for handelen med varer og tjenesteydelser ved at nedbringe detailhandelsomkostningerne ved grænseoverskridende handelstransaktioner. Med andre ord vil et indre marked for finansielle tjenesteydelser skabe fordele i to henseender: forbrugerne og små virksomheder vil ikke blot drage nytte af mere pålidelige, effektive betalingssystemer, men også af bedre afsætningsmuligheder og øget konkurrence på grund af lavere handelsomkostninger.

3. EFFEKTIVISERING AF PRODUKT- OG KAPITALMARKEDER

I sine konklusioner har Rådet (det indre marked) fastslået, at "den fulde nytte af de potentielle fordele ved vare- og kapitalmarkederne først vil vise sig, når disse er blevet helt integrerede og virker effektivt..." For at sikre denne integration fastslog det også, at "regelmæssig og systematisk ... analyse af de strukturændringer, der påvirker markedernes konkurrenceevne, er vigtig for at sikre, at borgerne drager fordel af de økonomiske reformer." I dette afsnit peges der på nogle af de seneste og vigtigste udviklingstendenser i produktmarkedsintegrationen, som er observeret i forbindelse med overvågningen af handelsstrømmene og udviklingen i kapitalmarkederne og markederne for finansielle tjenesteydelser. Opbremsningen i den økonomiske vækst gør strukturreformer så meget mere påkrævet, eftersom de vil medvirke til at begrænse de negative virkninger af denne afmatning og fremskynde det økonomiske opsving.

⁷ Den seneste fremgang i forbindelse med direktivet om fjernsalg af finansielle tjenester er et andet vigtigt skridt i retning af etableringen af et indre marked for finansielle detailtjenesteydelser.

3.1. Tendensen på vare- og tjenestemarkederne: Integrationen af varemarkederne skrider frem af med positive virkninger for medlemsstaternes økonomier...

Næsten ti år efter oprettelsen af det indre marked skrider integration af medlemsstaternes marked frem af. Den grænseoverskridende handel med færdigvarer inden for EU15 vokser hurtigere end BNP (se figur 8), hvilket øger konkurrencen på medlemsstaternes markeder og giver større udvalg og lavere priser.

Det er særligt vigtigt at overvåge udviklingen i importen, fordi den bidrager til øget konkurrence på de nationale markeder. Endvidere giver import en medlemsstat mulighed for at erhverve bedre teknologi fra andre lande, således at den indenlandske produktivitet øges. I Det Forenede Kongerige skønnes en 1 %-stigning i importen mellem virksomheder at ville øge de tekniske fremskridt med 0,31 %⁸. Så hvor åbne er medlemsstaterne for import? Figur 9 viser omfanget af medlemsstaternes import i forhold til størrelsen af deres nationale økonomier: i den ene ende af skalaen figurerer Belgien-Luxembourg med en importandel, som udgør ca. 50 % af BNP, mens man i den anden ende finder Italien med en import, som udgør omkring 15 % af BNP. Siden 1995 har medlemsstaternes import generelt været stigende, uanset om den stammer fra andre medlemsstater eller den øvrige verden – op til 4 procentpoint i forhold til BNP (se figur 10). Mens importstigningen har været over 12 procentpoint i Belgien-Luxembourg og næsten 11 procentpoint i Nederlandene, har der imidlertid næsten ikke kunnet registreres nogen ændring i Det Forenede Kongerige, Danmark og Italien. Det Forenede Kongeriges og Danmarks import fra EU er således gået lidt tilbage.

Siden 1995 har alle medlemsstater med undtagelse af Grækenland øget deres eksport til EU-lande. Det skyldes til dels, at Grækenland i højere grad har eksporteret til kandidatlandene (se figur 11), især Bulgarien. Det kan forklares geografisk og viser, at Grækenland har været i stand til at drage store fordele af Europaafalterne, der er indgået mellem EU og ansøgerlandene.

Udenlandske direkte investeringer har en meget positiv indvirkning på de økonomiske resultater...

Udenlandske direkte investeringer er også med til at integrere markeder og bidrager således til at nå Lissabon-målsætningerne vedrørende forbedring af de økonomiske resultater inden for fremstillingssektoren og serviceerhvervene. Eksempelvis skønnes udenlandsk ejede virksomheder i Det Forenede Kongerige at producere ca. 10-40 % mere pr. arbejdstager end indenlandsk ejede virksomheder, mens deres totale faktorproduktivitet ligger 5¼ % højere. De tegner sig for ca. en tredjedel af Det Forenede Kongeriges samlede erhvervsmæssige FoU, mens denne andel udgjorde en sjettedel for ti år siden. En stigning på 1 % i de udefra kommende investeringer mellem virksomheder øger det tekniske fremskridt med 0,82 %⁹ (dvs. at en forøgelse af de direkte udenlandske investeringer har større teknologisk effekt end en forøgelse af importen). De positive økonomiske virkninger af udenlandske direkte

⁸ Hubert, F. and Pain, N. (2000) Inward investment and technical progress in the United Kingdom manufacturing sector, NIESR, London. Teknisk fremskridt defineres her som forøgelse af arbejdsproduktivitet, der ikke er frembragt som følge af stordriftsfordele eller omstrukturering. I denne undersøgelse tages der ikke højde for en vigtig kilde til produktivitetsforøgelse, som ofte, men ikke nødvendigvis er knyttet til udenlandske direkte investeringer: overførsel af teknisk viden via mobilitet af faglært arbejdskraft. Betydningen af denne yderligere kilde til produktivitetsforøgelse understreger, hvor meget det haster med at gennemføre reformer for at lette den faglærte arbejdskrafts frie bevægelighed.

⁹ op. cit.

investeringer ser ud til at variere, alt efter hvor investeringerne kommer fra. Nordamerikanske virksomheder i Det Forenede Kongerige har ca. 36 % højere arbejdsproduktivitet end britisk ejede, mens arbejdsproduktiviteten i EU-ejede virksomheder har en arbejdsproduktivitet, der ligger ca. 22 % højere.

EU-interne udenlandske direkte investeringer har været støt stigende, men er koncentreret på nogle få medlemsstater...

De udenlandske direkte investeringer i EU er steget stærkt, især EU-interne udenlandske direkte investeringer (se figur 12). Stigningen har således været meget kraftigere end handelen med færdigvarer, EU's BNP eller udenlandske direkte investeringer fra den øvrige verden. I betragtning af de direkte investeringers effektivitet er dette positivt for vækstperspektiverne for EU's økonomi. Den potentielle positive virkning vil dog være koncentreret på meget få lande: tilstrømningen af direkte investeringer fra alle lande ligger på 8 % eller derover af BNP i Belgien-Luxembourg, Irland og Sverige (se figur 13), men under 2 % af BNP i otte medlemsstater. Men hvad er det, der for udenlandske investorer (både inden for og uden for EU) gør enkelte medlemsstater så meget mere tiltrækkende end andre? Statsstøtte, skatteincitamenter, erhvervmiljø og omfanget af strukturreformerne er alle plausible forklaringer, men sagen må undersøges nærmere.

Tekniske handelshindringer: europæiske standarder og bedre anvendelse af princippet om gensidig anerkendelse er nødvendige forudsætninger for, at fremme markedsintegrationen...

I konklusionerne af Rådets (det indre marked) møde den 12. marts 2001, som skulle sikre, at borgerne og forbrugerne høster fordele af de økonomiske reformer, fastslås det bl.a., at "afskaffelsen af de tilbageværende tekniske handelshindringer bør fortsættes mere aktivt, herunder ved mere effektiv anvendelse af europæiske standarder og af princippet om gensidig anerkendelse ... Det er nødvendigt, at der gøres betydelige fremskridt i opfølgningen af Rådets resolution om standardisering, navnlig ved konkrete foranstaltninger til at fuldstændiggøre den retlige ramme for, at det indre marked inden for byggevarerektoren kan fungere efter hensigten." I de følgende tre afsnit gøres der rede for Kommissionens seneste initiativer på dette område, og der peges på potentielle økonomiske gevinster, som disse tiltag kan forventes at munde ud i.

Europæiske standardiseringsorganer skal være åbne, gennemskuelige og reagere på markedskræfterne...

Efter Kommissionens opfattelse¹⁰ opnås god standardisering gennem standardiseringsaftaler, der vedtages af anerkendte uafhængige standardiseringsorganer. Denne opfattelse kan retfærdiggøres ud fra to principper, som ligger til grund for disse organisationers fastsættelse af standarder. For det første er det markedsbehovene, som bestemmer udvalget og fastsættelsen af hovedparten af det stærkt stigende antal standarder. Hvordan kan man ellers forklare, at markedsdeltagerne dækker 90 % af standardiseringsomkostningerne? For det andet fastsættes standarderne åbent og frivilligt på basis af konsensus blandt alle berørte parter – hvilket vil sige så vidt muligt alle aktører (producenter, brugere, forbrugere osv.).

¹⁰ Beretning fra Kommissionen til Rådet og Europa-Parlamentet om foranstaltninger truffet på baggrund af Rådets resolution og Europa-Parlamentets resolutioner fra 1999 om europæisk standardisering (KOM(2001) 527).

Kommissionen begrænser sig til at stille en åben og objektiv standardiseringsinfrastruktur til rådighed. Aktører, hvis ressourcer er så begrænsede (f.eks. forbrugere, sundheds- og sikkerhedsekspertter, SMV'er), at de næppe under normale omstændigheder ville deltage i standardiseringsarbejde, kan få økonomisk støtte. Lignende hjælp vil kunne ydes til at fremme en "grøn" standardiseringsproces.

Standardiseringsorganer står over for store udfordringer...

Standarder skal opfylde markedets behovene og skal udarbejdes hurtigt. Hurtighed er en stor udfordring for standardiseringsorganerne, som er meget åbne over for alle aktører (hvilket gør det vanskeligt at nå til enighed). Private konsortier og fora er skudt op inden for områder, hvor standardiseringsorganer ikke har været hurtige nok. Som det fremgår af resultattavlen fra november 2001, er CEN, et af de europæiske standardiseringsorganer, nu otte år om at udarbejde og opnå konsensus om en europæisk standard - mod 4,5 år i 1995. De europæiske standardiseringsorganer har forsøgt at imødegå denne udfordring på to måder. For det første ved at forbedre effektiviteten (øget anvendelse af informationsteknologi og benchmarking af bedste praksis). Nationale standardiseringsorganer gør det samme i nogle tilfælde med økonomisk støtte fra Kommissionen. For det andet ved at udvikle et bredere udvalg af standardiseringsprodukter som f.eks. såkaldte workshopaftaler. Disse nye produkter får dog ikke altid medlemsstaternes fulde støtte. Regelmæssig udveksling af oplysninger herom ville forbedre situationen.

Eftersom de nationale standardiseringsorganers samlinger af standarder i stigende grad kommer til at ligne hinanden, og informations- og kommunikationsteknologien gør det lettere at formidle standarderne endog på tværs af grænserne, bliver konkurrencen hårdere og hårdere. Dermed presses de økonomisk. Det bringer også de europæiske standardiseringsorganer i økonomiske vanskeligheder, da de i stor udstrækning har brug for de nationale standardiseringsorganers bistand til at inddrage erhvervslivets eksperter i deres arbejde (93 % af CEN's anslåede omkostninger i 2000 (700 mio. EUR) blev finansieret af bidrag fra erhvervslivet). Situationen er ved at blive kritisk.

De europæiske standardiseringsorganer kan dog med tilfredshed konstatere, at over 80 % af standardiseringen nu finder sted på europæisk eller internationalt plan, mens de nationale organer for kun 15 år siden tegnede sig for samme andel. Den tid, det imidlertid tager at fastlægge europæiske standarder, hæmmer bestræbelserne for at fjerne de tekniske handelshindringer mellem medlemsstaterne. Det er et problem, som påkalder særlig opmærksomhed.

... men der sker stadig fremskridt inden for standardisering...

På trods af disse udfordringer er standardisering næsten komplet inden for en række sektorer: vægte, gasapparater og almindelige trykbeholdere. I mellemtiden er man, efter at situationen i mange år har været fastlåst, endelig nået til enighed om de første harmoniserede standarder for byggevarer, herunder standarder for cement, bæreløjer og anlæg til spildevandsopsugning. Der skulle kunne vedtages flere standarder i de kommende år. Det skulle medvirke til at åbne nye, større markeder og øge konkurrencen i denne sektor. Sker der ikke fremskridt, standser Kommissionen den økonomiske støtte. I betragtning af de nationale standardiseringsorganers voksende økonomiske problemer kan det være et meget effektivt pressionsmiddel.

Bedre anvendelse af princippet om gensidig anerkendelse kan stadig kaste fordele af sig...

Princippet om gensidig anerkendelse bør gælde for produkter, for hvilke der ikke foreligger fuld harmonisering inden for EU, og produkter, for hvilke der er bred enighed om, at nationale bestemmelser kan forventes at give et tilsvarende beskyttelsesniveau. Selv om kun 21 % af den industrielle produktion eller 7 % af BNP inden for EU er omfattet af gensidig anerkendelse¹¹, har problemerne med princippet anvendelse alligevel væsentlig økonomisk betydning.

Af politiske grunde kan det være interessant at få et indtryk af størrelsesordenen af de maksimale potentielle handelsgevinster ved optimal anvendelse af princippet om gensidig anerkendelse i et optimalt integreret indre marked. Ifølge skønsmæssige beregninger er værdien af den EU-interne handel med produkter, som er omfattet af gensidig anerkendelse, op til 45 % lavere, end den burde være (se boks 5). Det svarer til ca. 1,8 % af EU's BNP eller lidt mindre end Danmarks samlede BNP og lidt mere end Finlands. Forskellene mellem et optimalt indre marked og det reelle indre marked, som det er i dag, skyldes ikke blot utilstrækkelig anvendelse af princippet om gensidig anerkendelse. Herudover findes der en lang række andre hindringer for den grænseoverskridende handel (f.eks. fordelene ved at være først på markedet, det industrielle grundlag, fordelingen af fagkendskab, sprog, geografi mv.) Selv om princippet om gensidig anerkendelse inden for EU fungerede optimalt, ville det efter de samme skøn kun betyde en stigning i EU-handelen på 1,8 % af BNP. Alligevel bør dette tal betragtes som højt sat.

Problemer med princippet om gensidig anerkendelse opstår især på et begrænset antal markeder og skyldes primært usikkerhed om princippet anvendelsesområde og potentiale...

Problemer med gensidig anerkendelse opstår især i forbindelse med visse fødevarer, byggevarer, køretøjer, som ikke er omfattet af en EU-typegodkendelse, finansielle tjenesteydelser og faglige kvalifikationer. Kommissionen prøver at fastslå mere præcist, hvad problemerne består i. På denne måde kan den træffe foranstaltninger til at afhjælpe situationen. Med henblik herpå afholdt den en række rundbordssamtaler i november 2000 og september 2001 for at drøfte spørgsmålet med økonomiske beslutningstagere og embedsmænd fra medlemsstaterne. Det fremgik tydeligt af disse drøftelser, at både de økonomiske beslutningstagere og medlemsstaternes embedsmænd var meget usikre på den gensidige anerkendelses anvendelsesområde og potentiale. Mange økonomiske beslutningstagere gav udtryk for, at de, når de skulle vælge mellem at tilpasse deres produkter til nationale tekniske specifikationer og anmode om anvendelse af princippet om gensidig anerkendelse, havde tendens til at vælge den første løsning. Det kan være kostbart, men mindre risikabelt, hvis bestemmelsesmedlemsstaten strengt holder sig til de nationale tekniske regler uden at tage hensyn til den sikkerhed, produktet frembyder. Desuden mener nogle økonomiske beslutningstagere, at det er hurtigere at tilpasse produkterne end at forsøge at overbevise en modvillig national myndighed eller undtagelsesvis at indlede en retssag. Tid er en vigtig faktor, når et produkt skal bringes på markedet. Under alle omstændigheder er tilpasning til nationale tekniske specifikationer mindre relevant for massefremstillede produkter og slet ikke for skræddersyede produkter. Problemet opstår især for SMV'er, hvis produktionscyklus er for kort, til at omkostningerne ved tilpasning til nationale tekniske specifikationer nedbringes til et rimeligt niveau, eller for produkter med meget begrænset levetid (især teknologiprodukter). De nationale embedsmænds usikkerhed gjorde dem ofte for

¹¹ The single market review, subseries III, volume 1: Technical barriers to trade.

forsigtige og derfor for tilbageholdende til at anvende princippet om gensidig anerkendelse, undtagen når der ikke herskede nogen tvivl overhovedet.

Inden for byggevarer er de første standarder netop blevet vedtaget, hvilket måske endelig kan lukke op for den grænseoverskridende handel...

Direktivet om byggevarer blev vedtaget i 1989 (Rådets direktiv 89/106), men først fra den 1. april 2001 trådte den første harmoniserede byggevarestandard (for cement) i kraft. Efter denne dato kan almindelig cement "CE"-mærkes og kan teoretisk handles frit på tværs af grænserne uden overensstemmelsestest. Herefter er der blevet vedtaget en lang række geotekstiler, brandbekæmpelsesudstyr og isoleringsmaterialer.

Indførelsen af byggevarestandarder, som gør den grænseoverskridende handel lettere, vil kunne give en kraftig stigning i handelen inden for EU. Der er tydelige tegn på, at der tidligere var hindringer for handelen med byggevarer. Det fremgår af figur 14, at handelen med byggevarer inden for EU er vokset langsommere end handelen med færdigvarer inden for EU. Dette gælder generelt, men også for cement og isoleringsmaterialer, for hvilke der netop er indført standarder. Særlig beskeden er EU's interne handel med portlandcement. I gennemsnit burde der for en sektor som cementindustrien kunne registreres handelsstrømme mellem medlemsstaterne, som er fire gange større, end den er nu. Med andre ord er handelen med cement meget begrænset: de fleste medlemsstaters produktion går til hjemmemarkedet. Transportomkostningerne spiller formentlig en rolle, men det må undersøges i hvor høj grad.

Hvis genstridige problemer med de nye bestemmelser kan løses...

Uheldigvis er handelstallene ikke tilstrækkeligt opdateret, til at man kan konstatere, om indførelse af cementstandarder har påvirket samhandelen. Der er imidlertid grund til bekymring. Ifølge Den Europæiske Entreprenørorganisation (FIEC) reagerer flere medlemsstater på de ændrede bestemmelser på en sådan måde, at det hæmmer handelen mere end før, i hvert fald for de produkter, som er omfattet af harmoniserede standarder. Da medlemsstaterne stadig har ret til at fastsætte egne regler for beskyttelse af byggearbejde (ingeniør- og byggevirkksomhed), er de ikke forpligtet til at acceptere CE-mærkede produkter – byggearbejder med produkter skal stadig være i overensstemmelse med medlemsstaternes egne nationale regler om byggearbejder, selv om produkterne er omfattet af standarder. Så fremgangen inden for byggevarestandarder er ikke nødvendigvis tilstrækkelig til at lukke op for den grænseoverskridende handel. Kommissionen vil naturligvis følge situationen nøje og om nødvendigt træffe yderligere foranstaltninger.

Målttede initiativer til fjernelse af grænseoverskridende handelshindringer inden for servicesektoren...

Rådet (det indre marked) fastslog i sine konklusioner i marts 2001, at "det er en afgørende strategisk udfordring for Fællesskabet at forbedre det indre marked for tjenesteydelser. Konkurrencen i servicesektorerne bør skærpes ved at fjerne hindringerne for grænseoverskridende handel og markedsadgang ..." Kommissionen lancerede en strategi for tjenesteydelser i januar 2001¹². Som led i denne strategi har Kommissionen fremskyndet arbejdet i 2001 for at løse problemer på specifikke områder (f.eks. anerkendelse af kvalifikationer og salgsfremmende foranstaltninger). Den har også foretaget en undersøgelse for at afgrænse vedholdende hindringer for den grænseoverskridende handel med

¹² Jf. Kommissionens meddelelse "En strategi for tjenester i det indre marked" (KOM(2000) 888).

tjenesteydelser. Undersøgelsesresultaterne og skriftlige svar fra berørte parter samt fra medlemsstaterne er nu ved at blive analyseret og vil blive fremlagt til næste år. I 2002 vil Kommissionen fastsætte en præcis tidsplan for medlemsstaternes afvikling af konstaterede, specifikke hindringer, eksisterende ikke-lovgivningsmæssige støtteforanstaltninger (f.eks. adfærdskodeks) og om nødvendigt foreslå harmoniserede regler for levering af tjenesteydelser. Den førnævnte grønbog om forbrugerbeskyttelse peger på muligheder for harmonisering inden for disse områder.

Forskellige servicesektorer, forskellige resultater...

Resultaterne er naturligvis ikke lige dårlige inden for alle EU's servicesektorer. En undersøgelse¹³ af otte forretningsservicesektorer, som for nylig blev foretaget for Kommissionen, viste, at hverken leverandører eller forbrugere fandt delsektorerne regnskab og revision samt teknisk afprøvning konkurrencedygtige. Derimod var både forbrugere og leverandører enige om, at tjenesteydelser som skatterådgivning, personalerekruttering og teknisk rådgivning var konkurrencedygtige.

Resultaterne vedrørende regnskab og revision skyldes måske, at konkurrencen på de nationale markeder er svag med begrænset grænseoverskridende handel. Regnskabstjenester er reguleret af en lang række forskellige nationale regler og bestemmelser, hvilket vil have tendens til at opsplitte markedet. Da sektoren er relativ stor med over 260 000 beskæftigede alene i Italien og Frankrig, vil vellykkede foranstaltninger til reducere af markedsopsplitningen sandsynligvis have stor virkning. Yderligere ville fjernelsen af sådanne hindringer for det indre marked give enorme fordele ikke blot for sektoren selv, men også for alle de virksomheder som er afhængig af disse ydelser og som vil nyde godt af de lavere omkostninger. Den grænseoverskridende handel med tjenester som teknisk afprøvning er ligesom for regnskab og revision ringe, hvilket kan være udtryk for alvorlige hindringer for det indre marked og dermed føre til mindre konkurrence. Omvendt kan undersøgelsens relativt positive resultater for personalerekruttering være udtryk for, at det er en umådelig stor, koncentreret delsektor med ca. halvdelen af dens 1 million ansatte beskæftiget i Det Forenede Kongerige alene. Denne koncentration betyder, at den grænseoverskridende handel sandsynligvis er ret betydelig. Sektoren er vokset stærkt inden for de sidste tyve år som følge af liberaliseringen af arbejdsmarkedet, udliciteringen af udvælgelsen og rekrutteringen og en generel tendens til et mere fleksibelt arbejdsmarked. Skønsmæssigt 1,8 million mennesker i EU har midlertidig beskæftigelse svarende til ca. 1,5 % af den samlede beskæftigelse.

Priserne på tjenesteydelser i EU har været mere stabile end priserne generelt, men tendensen har været den samme. Der var en stigning på bare 1 procentpoint (fra 1,9 % i juni 1999 til 2,9 % i maj 2001) mod en stigning på 2,1 procentpoint i det samlede indeks i samme periode. Den generelle udvikling dækker over ret forskellige udviklingstendenser inden for to sektorer: kommunikationstjenester, for hvilke priserne falder i en passende rytme, og pakkerejser og hotelophold, hvor priserne er steget hurtigst og med størst udsving.

Fjernes de grænseoverskridende hindringer for handelen med tjenesteydelser, kan det få stor betydning...

Der er flere ting, der viser, hvorfor Rådet fremhævede den vigtige strategiske udfordring for EU's servicesektorer. Kommissionen har påvist¹⁴, hvor stor en betydning tjenesteydelser har

¹³ CSES, "Study on obstacles to trade in business services", gennemført for Kommissionen (2001).

¹⁴ "Employment in Europe 2001, Recent trends and prospects", Generaldirektoratet for Beskæftigelse (juli 2001).

for jobskabelsen i EU. Regionale data viser, at tjenesteydelser har været langt den vigtigste dynamo i beskæftigelsen i hele EU i slutningen af 1990'erne (se boks 6).

På basis af resultaterne af en undersøgelse vedrørende forretningsservice, der er foretaget for Kommissionen (se boks 6), kan stigningen i EU's BNP ved fjernelse af hindringerne for den grænseoverskridende handel inden for forretningsservice anslås til mellem 1,1 % og 4,2 %. Eftersom forretningsservice imidlertid kun udgør en tredjedel af alle tjenesteydelser, vil integrationen af alle EU's tjenestemarkeder muligvis få endnu større virkning.

På den anden side ville dette kun være en del af virkningerne af at fjerne handelshindringerne. Hvis tjenesteydelser frit kunne handles på tværs af grænserne, ville en anden vigtig virkning følge heraf. Fri handel ville give tjenesteyderne mulighed for at foretage en mere rationel omorganisering og omstrukturering af deres produktionskapacitet, og de ville ikke længere være bundet af nationale grænser med de deraf følgende effektivitets- og konkurrencefordele. Der er således ingen tvivl om, at selv om der er mange andre muligheder, vil der kunne opnås store økonomiske gevinster ved at skabe et indre marked for tjenesteydelser.

3.2. Kapitalmarkederne og de finansielle tjenesteydelser afspejler forringelsen af de generelle økonomiske konjunkturer...

De finansielle markeder har været de ledende indikatorer for ændringer i de økonomiske konjunkturer. Eksempelvis faldt de indenlandske virksomheders børsværdi med 3,8 % i 2000 sammenlignet med året før. Selv før de tragiske begivenheder i september var aktiemarkedets samlede kapitalisering i euroområdet faldet med 19 % i perioden januar-august 2001 (17,6 % for EU15).

... men der er tydelige og lovende tegn på strukturændringer på de finansielle markeder....

Under de stadig vanskeligere forhold fortsatte de europæiske virksomheder med primært at dække deres finansieringsbehov på aktiemarkedet. Mængden af ny kapital, som disse virksomheder rejste på aktiemarkedet i euroområdet, voksede med 48,6 % i 2000. I USA var denne stigning betydelig mindre (27 % i forhold til 1999). For nyintroducerede europæiske virksomheder på de europæiske aktiemarkeder var udviklingen endnu mere markant, idet den rejste kapital blev fordoblet i 2000 i forhold til året før. I USA udgjorde stigningen for disse virksomheder kun 10 %.

De europæiske kapitalmarkeder bliver også klart mere effektive. Aktiemarkedslivviditeten steg med 86 % mellem 1998 og 2000. Forholdet mellem omsætningen og markedskapitaliseringen er steget fra 1,1 i 1999 til 2,1 i 2000.

... og der er opmuntrende tegn på integration af kapitalmarkederne...

Det fremgår af rentespændene, at interbankmarkedet i euroområdet blev fuldt integreret i 1999 - en udvikling, som startede i midten af 1990'erne. Statsobligationsmarkedet er også blevet meget mere integreret, selv om små, men vedholdende obligationsrenteforskelle viser, at der er mulighed for yderligere integration¹⁵.

¹⁵ CSEF, "Study to analyse, compare and apply alternative indicators and monitoring methodologies to measure the evolution of capital market integration in the EU", gennemført for Generaldirektoratet for det Indre Marked, foreligger inden længe.

Sammensætningen af institutionelle investorer (pensionsfonde, investeringsfonde og forsikringselskaber) porteføljer viser, at der er fremgang i kapitalmarkedsintegrationen. Tidligere begrænsede de nationale regler institutionelle investorer muligheder for at diversificere deres porteføljer. Resultatet var en kraftig "home bias", større risiko og afkast under det optimale (se figur 15). På grund af EU-forenede ændringer i bestemmelserne og den fælles valuta er dette nu langt mindre udpræget. Sektorspecifikke frem for landespecifikke forskelle kan have ligget til grund for denne diversificering, men sikkert er det, at der nu er langt mindre home bias i pensionsfondenes og investeringsfondenes porteføljer. I marts 2001 var kun 22 % af deres samlede aktiver i aktiefonde, pengefonde og obligationsfonde investeret i rent nationale fonde (undtagen Irland).

Investeringsfondenes sammensætning varierer stadig fra medlemsstat til medlemsstat. Aktier foretrakkes f.eks. i Det Forenede Kongerige, obligationer i Spanien og pengemarkedspapirer i Grækenland og Sverige. Som det imidlertid fremgår af figur 15, har der været klart mindre home bias i aktieinvesteringsfonde.

I de lande, som målt på basis af home bias i de institutionelle investorer porteføljesammensætning har oplevet størst kapitalmarkedsintegration, har pensionsfondene også diversificeret deres porteføljer mest. Indenlandske aktier udgjorde 67,6 % af EU-pensionsfondenes aktieaktiver i 1995. I 1999 var denne andel faldet til godt 60 % (se figur 16). Denne generelle udvikling skjuler dog nogle meget voldsomme forskelle mellem medlemsstaterne. I 1995 var således 100 % af Spaniens aktieaktiver indenlandske, og aktier udgjorde en meget lille andel af de samlede aktiver. I dag har aktieinvesteringer imidlertid større vægt i spanske pensionsfonde (ligesom i andre medlemsstater), idet de når op på 12 % af de samlede aktiver, og kun 53 % af aktierne er spanske. Tilsvarende tendenser har kunnet observeres i Portugal, Finland og Sverige.

Disse strukturændringer på finansmarkederne har allerede bidraget væsentligt til den økonomiske reform...

Den forbedrede effektivitet og den øgede integration på de finansielle markeder har allerede kastet gevinst af sig i form af lavere kapitalomkostninger. Dette har også bidraget til strukturændringer i den europæiske økonomi ved at fremme omstruktureringer, fusioner og overtager, international udvidelse af europæiske selskaber og radikal omlægning af visse forsyningsindustrier og netværksindustrier.

...men der er stadig flere fordele at hente ved yderligere integration inden for andre markedssegmenter.

Den finansielle integration er ikke slået så tydeligt igennem inden for banksektoren. Valutaudlændinges bankindlån er måske steget lidt mellem 1997 og 1999, mens banklån til valutaudlændinge faldt i samme periode (se figur 17). Euroens indførelse og iværksættelse af foranstaltningerne i handlingsplanen for finansielle tjenesteydelser kan måske ændre situationen.

De eksisterende clearing- og afviklingssystemer er stadig temmelig opsplittede. Stordriftsfordelene ved at integrere clearingsystemerne er potentielt betydelige. Dette sammen med behovet for risikostyringsstandarder kræver ændringer i den aktuelle situation. Der skal omgående træffes foranstaltninger, hvis finansielle tjenesteydelser skal integreres hurtigere. Den kraftige stigning i anvendelsen af sikkerhedsstillelse mellem 1998 og slutningen af 1999 viser, at der er et voksende behov for et clearings- og afviklingssystem, som er beregnet for

stadig mere integrerede europæiske finansielle markeder. Der er allerede indledt flere markedsorienterede initiativer til rationalisering af afviklingssystemet for værdipapirer¹⁶.

3.3. Offentlige indkøb: mere åbenhed omkring markederne i 2000...

Kommissionen har fremlagt det af Det Europæiske Råd i Lissabon ønskede forslag til lovpakke, der i øjeblikket behandles i Rådet. I mellemtiden er der kommet mere åbenhed omkring offentlige indkøbsmarkeder. Andelen af offentlige udbud, der offentliggøres i De Europæiske Fællesskabers Tidende, af den samlede værdi af offentlige udbud steg med 36 % i 2000 efter en relativ stagnation i de foregående tre år (se tabel 9). Stigningen var særlig markant i Spanien, Sverige, Nederlandene, Italien, Østrig, Danmark og Det Forenede Kongerige. Der har imidlertid ikke været lige store forbedringer i alle land, hvilket har øget forskellene i medlemsstaternes åbenhed omkring offentlige indkøb.

Mængden af registrerede tildelinger af kontrakter på basis af grænseoverskridende udbud er steget (se figur 18). Det kunne tyde på, at de offentlige indkøbsmarkeder er ved at åbne for den internationale konkurrence. Disse tal indbefatter imidlertid ikke de kontrakter, som indgås indirekte via søsterselskaber i udlandet eller gennem engroshandlere, agenter og formidlere, hvorfor det ikke er muligt at drage en klar konklusion. Kommissionen vil i fremtiden indsamle mere pålidelige oplysninger om grænseoverskridende tal.

To nyere meddelelser – den ene om offentlige kontrakter og miljøaspekter i forbindelse hermed (KOM(2001) 274) og den anden om offentlige kontrakter og sociale aspekter i forbindelse hermed (KOM(2001) 566) – skulle kunne forbedre miljømæssige og sociale aspekter af offentlige indkøbsaftaler. I mellemtiden sker der hurtige fremskridt med indførelsen af nye teknologier, hvilket skulle betyde en yderligere åbning af de offentlige indkøbsmarkeder.

4. FORBEDRING AF ERHVERVSLIVETS RAMMEVILKÅR: FREMME AF IVÆRKSÆTTERÅNDEN

Effektiv konkurrence og fremme af virksomhedsånden er vigtige faktorer, når man skal realisere de ambitiøse konkurrencemål, der blev fastsat på Det Europæiske Råd i Lissabon. Det er et klart budskab fra Det Europæiske Råd i Stockholm. I en netop offentliggjort meddelelse (KOM(2001) 641)¹⁷ foretages en vurdering af de fremskridt, der er gjort i realiseringen af Lissabon-målsætningerne for iværksætterånd og innovation. I meddelelsen konkluderes det, at fremskridtene ikke er sket så hurtigt, som man kunne have håbet i marts 2000, ligesom det understreges, at medlemsstaterne ikke på grund af den økonomiske afmatning bør give efter for kortsigtede hensyn og yderligere svække viljen til at gennemføre omfattende reformer.

¹⁶ En gruppe finansmarkedsdeltagere under ledelse af Alberto Giovannini (underdirektør i Banca di Roma), som rådgiver Europa-Kommissionen i finansmarkedsspørgsmål, er ved at udarbejde en rapport om grænseoverskridende clearing- og afviklingssystemer i EU. Rapporten analyserer clearing- og afviklingssystemer for aktier, fastforrentede værdipapirer og derivater.

¹⁷ Analysen i denne meddelelse bygger på en række dokumenter, Kommissionen har forelagt, herunder Report on the European Competitiveness 2001 (SEK(2001) 1705), innovationsresultattavlen for 2001 (SEK(2001) 1414), den kommende resultattavle for erhvervs politik og 2001 BEST Procedure report (SEK(2001) 1704).

I det følgende præsenteres en række relevante resultater vedrørende markedsudviklingen og erhvervspolitikken, som har indflydelse på erhvervslivet i det indre marked. Der fokuseres på offentlige foranstaltninger, som påvirker virksomhedernes konkurrencevilkår, dvs. statsstøtte, beskatning og lovgivning. Afslutningsvis gives en kort beskrivelse af udviklingen inden for virksomhedsfinansiering og finansiering af innovation.

4.1. Statsstøtte: positiv udvikling

I Rådets (det indre marked) konklusioner af 12. marts 2001 anmodes Kommissionen om at udvikle og indføre nye analytiske instrumenter til at føre kontrol med statsstøtte. I april blev statsstøtterejestret således offentligt tilgængeligt via Internettet. Herefter offentliggjorde Kommissionen i juli sin første resultattavle om statsstøtte, som indeholdt en detaljeret oversigt over udviklingen inden for de forskellige typer statsstøtte.

De seneste tal bekræfter de sidste fire års udviklingstendenser inden for statsstøtte. Støtten til fremstillingsvirksomhed faldt fra 2,6 % af værditilvæksten inden for fremstillingsvirksomhed i perioden 1995-1997 til 1,9 % i 1997-1999. I mellemtiden faldt den samlede støtte fra 1,43 % af det samlede BNP til 1,187 %.

Mindre statsstøtte er ikke nødvendigvis ensbetydende med mindre konkurrenceforvridning...

I konklusionerne af Det Europæiske Råd i Lissabon blev der ikke blot opfordret til nedskæringer i statsstøtte, men også ændringer i deres sammensætning – især bør den horisontale og regionale støttes relative vægt øges på bekostning af sektorstøtten, fordi de førstnævnte typer anses for at være mindre konkurrenceforvridende end sidstnævnte (se boks 8). I 1999, da Det Europæiske Råd fremsatte disse henstillinger, ydede de fleste medlemsstater allerede den ene eller den anden form for støtte, men kun nogle få begge former samtidig. Som det fremgår af figur 19, drejer det sig om Frankrig, Østrig, Belgien og især Portugal og Spanien. Alle medlemsstater, hvis statsstøtte lå over EU-gennemsnittet, herunder også disse fem, nedsatte deres statsstøtte. EU's målsætning om at reducere statsstøtten, som efter Lissabon blev nedfældet i de overordnede retningslinjer for 2000, var således opfyldt allerede dengang. Men stik imod målsætningen om at ændre statsstøttens sammensætning for at reducere dens konkurrenceforvridende virkning, skete der en stigning i sektorstøtten (se figur 19 og tabel 10). Der gøres opmærksom på, at denne udvikling ikke var uundgåelig - statsstøtten i Danmark og i mindre grad Østrig lå allerede under EU-gennemsnittet, og støttestrukturen var langt mindre konkurrenceforvridende end i EU generelt.

... fordi sektorstøtten i visse tilfælde undgår nedskæringer...

Når der fortsat findes sektorstøtte skyldes det ganske bestemte sektorer. Nogle sektorer, som traditionelt har modtaget statsstøtte, har oplevet nedskæringer, mens støtten for andre sektorer - især kul- og transportsektoren - er blevet bibeholdt eller endog øget lidt, således at sektorstøtten bliver mere og mere koncentreret. Når man ser bort fra disse sektorer, er udviklingen i statsstøtten i EU generelt langt mere positiv. Det er nødvendigt at forstærke indsatsen for at reducere støtten til kul og om muligt transport. De fleste nedskæringer i statsstøtten i perioden mellem 1995 og 1999 skete på bekostning af regionalstøtten (figur 20).

Den bedste nyhed er nedskæringen i ad hoc-støtten...

Ad hoc-støtten, som ofte er en af de mest konkurrenceforvridende former for statsstøtte, er blevet drastisk beskåret. I 1999 udgjorde den samlede ad hoc-støtte 10 % af denne støtte i

1994. I forhold til 1993 er statsstøtten til fremstillingsvirksomhed i 1999 faldet med 93 %. Faldende støtte til de nye tyske delstater har i høj grad bidraget til denne reduktion, men betydelige nedskæringer i omstrukturingsstøtten inden for de seneste fem år har også hjulpet. En nedskæring i statsstøtten til omstruktureringer er relativt let i gode tider, men sker der en økonomisk afmatning, kan forpligtelsen til at nedsætte støtten hurtigt blive sat på en prøve.

4.2. Beskatningen kan virke forvridende på virksomheders beslutningstagning og på konkurrencen...

EU's virksomheder befinder sig i øjeblikket i ét enkelt økonomisk område med 15 forskellige selskabsskattesystemer. Det medfører omkostninger til overholdelse af de gældende bestemmelser og bidrager til forringelse af gennemsigtigheden og den økonomiske effektivitet. Hertil kommer, at EU-virksomhederne i stigende omfang betragter hele EU og ikke blot en enkelt medlemsstat som deres "hjemmemarked". De dermed forbundne strukturændringer kan føre til omstruktureringer på EU-plan, som imidlertid kan hæmmes af kravet om at skulle overholde 15 forskellige skattesystemer.

I en undersøgelse foretaget af Kommissionens tjenestegrene vedrørende selskabsbeskatningen i det indre marked (SEK(2001) 1681) analyseres det, hvordan 15 forskellige nationale skattesystemer kan virke forvridende på virksomhedernes beslutninger og medføre ineffektivitet. Undersøgelsen har afdækket store forskelle i de faktiske selskabsskattesatser i EU (se tabel 11). Disse forskelle kan påvirke økonomiske beslutninger ved både at forskelsbehandle indenlandske og grænseoverskridende investeringer og have indflydelse på valget af investeringer i form af aktiver og finansieringskilder. Undersøgelsen har endvidere afdækket en række områder, hvor selskabsskattesystemer kan hæmme aktiviteten på tværs af grænserne i det indre marked og således forringe EU-virksomhedernes internationale konkurrenceevne.

For at fjerne de eksisterende skattehindringer for det indre marked har Kommissionen foreslået en toleddet strategi (KOM(2001) 582), som omfatter både målrettede foranstaltninger og en mere langsigtet omfattende løsning, som giver virksomheder ét enkelt konsolideret selskabsskattegrundlag for deres aktiviteter overalt i EU.

4.3. Forenkling af regelbyrden

Det fremgår af en ny OECD-undersøgelse, at den administrative byrde ved oprettelse af en virksomhed er størst for de mindste virksomheder. Rådet (det indre marked) understregede i sine konklusioner, at "erhvervslivets, navnlig SMV's, administrative og lovgivningsmæssige byrder bør lempes yderligere både på nationalt og på fællesskabsplan". Disse virksomheders beskæftigelsespotentialer synes at være mest påvirket af vilkårene for virksomhedsstart. EU's evne til at forbedre kvaliteten af lovgivning og regulativer er derfor et centralt element i realiseringen af Lissabon-målsætningerne.

På fællesskabsplan er der blevet taget en række initiativer. Eksempelvis blev femte etape af SLIM (Enklere lovgivning i det indre marked) indledt i april (SEK(2001) 575). Mere omfattende foranstaltninger er under forberedelse. I hvidbogen om nye styreformer (KOM(2001) 428) understreges behovet for at reducere EU-lovgivningen. En meddelelse fra Kommissionen til forbedring af EU-lovgivningen vil blive forelagt på Det Europæiske Råd i Laeken. En handlingsplan vil blive forelagt i juni 2002. Det understreges i meddelelsen, at forbedringen af de lovgivningsmæssige rammer er blevet en af Den Europæiske Unions vigtigste målsætninger. Det overordnede mål er at gøre europæiske virksomheder mere

konkurrencedygtige, men den øjeblikkelige og mest presserende målsætning er at lette de europæiske borgeres forståelse for EU's foranstaltninger. Kun forslag, som er enklere og lettere at forstå, vil kunne finde bredere accept hos borgerne. Det er af væsentlig betydning for at give EU den nødvendige ballast til at møde den kommende tids udfordringer med udvidelsen som den første. Med henblik herpå vil der i handlingsplanen blive anført konkrete foranstaltninger, som skal gennemføres allerede i 2002. De er rettet til Kommissionen, Europa-Parlamentet, Rådet og medlemsstaterne. Handlingsplanen kommer formentlig til at fokusere på tre emner. For det første forenkling og konsolidering af gældende fællesskabsret ved konsolidering, kodificering, omarbejdning og forenkling. For det andet forbedring af lovgivningsprocessen for retsakter, som udspringer af traktaten, gennem bedre behandling og vurdering af forslagene til retsakter, forenkling og fremskyndelse af vedtagelsesproceduren og forbedring af medlemsstaternes gennemførelse og anvendelse samt Kommissionens gennemførelse og opfølgning. Endelig indførelse af en ny politisk og forvaltningsmæssig kultur, som skal sikres ved at etablere et internt netværk i Kommissionen til at følge og kontrollere anvendelsen af dette operationelle program og lovgivningens kvalitet samt at fremme den mest effektive praksis, hvad angår menneskelige og finansielle ressourcer. For at øge effektiviteten bør dette netværk også omfatte Rådet og Europa-Parlamentet og samarbejde med de tilsvarende strukturer i medlemsstaterne¹⁸.

Det er dog på nationalt plan, at virksomhederne først bemærker ændringer i love og bestemmelser. Undersøgelser, som de østrigske myndigheder og Kommissionen netop har foretaget, viser, at der er store forskelle mellem medlemsstaterne imellem, hvad angår den tid og de omkostninger, der er forbundet med at etablere en virksomhed. Metodiske problemer kan for enkelte medlemsstater sløre resultaterne, men konklusionen kan der ikke stilles spørgsmål ved: at starte en virksomhed i EU er betydelig vanskeligere end i USA. Ifølge skønsmæssige beregninger i den østrigske undersøgelse udgør etableringsomkostningerne for en virksomhed i USA 171 EUR og i gennemsnit 1 625 EUR i EU for en tilsvarende virksomhed (se boks 10).

Medlemsstaternes bestræbelser på at reducere regelbyrden for virksomheder og på at fremme iværksætterånden ser dog ud til at give resultater: at starte en virksomhed er blevet billigere og tager kortere tid. Rapporten om BEST-proceduren (SEK(2001) 1704) indeholder de bedste nyere resultater på dette område. Det vil af Kommissionens benchmarkresultater vedrørende etableringsformaliteterne, som forelægges i marts 2002, klart fremgå, på hvilke områder der kan forventes yderligere fremskridt. Lignende projekter som led i BEST-proceduren omhandler andre aspekter af hele processen fra virksomhedsstart over udvidelse til lukning af virksomheder.

4.4. De seneste års forbedring af de finansielle betingelser må ikke blive sat over styr af det forringede økonomiske klima...

Markedet for risikovillig kapital i Europa voksede kraftigt i 2000. Tal viser, at den rejste risikokapital (venturekapital) lå langt over investeringerne i Europa (se figur 21). En voksende del af private aktieinvesteringer foretages i udviklings- og opstartsfasen, dvs. unge virksomheder. Disse to investeringsformer udgjorde 19 % af de private aktieinvesteringer i 2000 mod 6,5 % i 1996 (se tabel 12). De samlede investeringer i udviklings- og opstartsfasen steg voldsomt (næsten 115 %) og nåede dermed op på 6,4 mia. EUR i 2000. Hvad angår finansiering, forventede investeringsformidlerne, at næsten 9 mia. af den rejste risikokapital ville gå til investeringer i den tidlige fase i 2000.

¹⁸ Der er også behov for at forbedre reglerne for arbejdsmarkedet som påpeget i den fælles rapport om beskæftigelsen 2001, især hvad angår sort arbejde.

I alle medlemsstater kunne der registreres vækst, men af meget forskellig størrelse, som afspejler opsplittningen af det paneuropæiske marked. Til trods for denne vækst er det europæiske marked stadig lille sammenlignet med det amerikanske marked. I USA var investeringerne i den tidlige fase større end Europas samlede risikokapitalinvesteringer og mere end fire gange større end dets investeringer i den tidlige fase.

De samlede tal for 2000 skjuler afmatningen, der indtraf i årets sidste halvdel, og som kan ramme investeringerne i udviklings- og opstartsfasen uforholdsmæssigt hårdt. Denne nye situation med usikre forhold, kan - hvis den fortsætter - føre til virksomhedskonsolideringer. Om ikke andet kan de nuværende vanskeligheder og det store svælg mellem Europa og USA være et yderligere incitament til at fremskynde gennemførelsen af handlingsplanen for risikokapital.

En sektoranalyse af investeringerne viser, at højteknologisektorens andel af de samlede investeringer steg med over 50 % i femårsperioden 1996-2000. Værdien af investeringerne i højteknologi steg med ca. 70 % fra 1999 til 2000. Bioteknologiens andel af de samlede investeringer var dog næsten uændret. Den udgjorde 2,9 % i 2000 og steg i takt med de samlede investeringer.

Der sker en mobilisering af kapital, hvilket i et vist omfang skyldes handlingsplanen for risikokapital, men nu er det nødvendigt at overveje næste skridt...

Fremme af **finansielle formidlere**, som er i stand til at imødegå de udfordringer, der er forbundet med den nye økonomi, kan være af afgørende betydning for at sikre, at risikokapitalmarkederne fungerer optimalt. De såkaldte business angels kan være vigtige faktorer ved finansieringen af virksomhedsstarter. Ved finansieringen af projekter, som generelt er for små for institutioner, der tilvejebringer venturekapital, kan business angels være det vigtige bindeled mellem likvid kapital og iværksætterne. Ofte tilbyder de ikke blot penge, men også værdifuld forretningsknowhow. Netværk af business angels er stadig relativt underudviklede i de fleste EU-medlemsstater sammenlignet med USA. Offentlig finansiering af virksomhedsstarter og investeringer i den første fase, som f.eks. EIB (Den Europæiske Investeringsbank) yder, er vigtige "næstbedste" katalysatorer, der tilbyder startinvesteringer gennem venturekapitalfonde. Den offentlige finansiering bør være koncentreret om de tilfælde, hvor der forekommer markedssvigt, især for at afbøde virkningerne heraf for de små virksomheder. Sådanne foranstaltninger vil være mere effektive og mindre konkurrenceforvridende, hvis investeringsrisikoen deles mellem private investorer og offentlige myndigheder.

I Kommissionens seneste rapport om handlingsplanen for risikokapital understreges betydningen af iværksætterånd og innovation. Planens vigtige bidrag til udviklingen af risikokapitalmarkeder og iværksætterånd generelt er mobiliseringen af midler til risikovillig kapital og stimuleringen af efterspørgslen efter sådanne midler. Mere dynamiske og innovative markeder er det nødvendige supplement til fremme af udviklingen af risikokapitalmarkeder.

4.5. Innovation: Afgørende for konkurrenceevnen og et grundlæggende mål for den økonomiske reform

Innovation, som er en af grundpillerne i Lissabon-strategien, giver anledning til stigende bekymring, hvad angår fællesskabspolitikkerne. Den seneste innovationsresultattavle (SEK(2001) 1414) giver interessante oplysninger om fremskridt og svagheder i det europæiske innovationssystem. Det indre marked har i to henseender stor indflydelse på

innovationen. For det første bevirker det indre marked, at det er lettere at importere avancerede teknologiske kapitalgoder, som derved stimulerer innovationen i Europa, især i de teknologisk mindst udviklede medlemsstater. Ifølge den seneste Innobarometer-undersøgelse (Eurobarometer 100, som undersøger europæiske virksomhedslederes erfaringer med og målsætninger for innovation) mener et stort flertal (61 %) af europæiske virksomheder, at anskaffelse af højteknologisk udstyr er den vigtigste kilde til teknologisk innovation (det bemærkes, at samarbejde med leverandører og/eller kunder angives som den næstvigtigste kilde til teknologisk fremskridt. Eftersom det indre marked nødvendigvis vil udvide et eventuelt netværk af kunder og leverandører, må det også på denne måde fremme innovationen) (se figur 22).

For det andet fremmer det indre marked innovation og kreativitet ved skabe de nødvendige retlige rammer - især et velfungerende indre marked for teknologi og intellektuel og industriel ejendomsret. I de medlemsstater, der har den stærkeste teknologiske udvikling, sker teknologianskaffelsen enten direkte eller via intern eller ekstern FoU. Figur 23 viser teknologimarkedets relative betydning (f.eks. ekstern FoU plus medlemsstaternes erhvervelse af licenser).

Det er velkendt, at beskyttelse af den industrielle og intellektuelle ejendomsret har stor betydning for innovation. I en konkurrenceorienteret verden, hvor teknologien er afgørende for at opnå gode markedsresultater, skal lovgivningen til beskyttelse af den industrielle og intellektuelle ejendomsret tilpasses de nye konkurrencevilkår. Tabel 13 viser, at "tidsfordelen" - dvs. hvor der ikke patenteres og innovationen hemmeligholdes for at udnytte tidsfordelen ved at være den første - er den form for strategi til beskyttelse af teknologisk knowhow, som foretrækkes af de europæiske virksomheder. Den relativt ringe procentandel af virksomheder, som benytter sig af patentbeskyttelse, giver et fingerpeg om de europæiske patenteres uhensigtsmæssighed og begrænsning. Direktivet om EF-patentet bør vedtages hurtigst muligt. Det vil gøre det lettere og billigere at beskytte den industrielle og intellektuelle ejendomsret - således at incitamentet til at innovere stimuleres, og innovationsformidlingen gøres lettere i stedet for hemmeligholdelse af innovationen - at reducere patenteringsomkostningerne og formidle de teknologiske fremskridt i Europa, især for SMV'er. Hvad angår ophavsret, vil det for nylig vedtagne direktiv om ophavsret og beslægtede rettigheder i informationssamfundet (direktiv 2001/29) få en positiv virkning for innovationen og erhvervsmiljøet. Det ajourfører lovgivningsgrundlaget for ophavsret og beslægtede rettigheder for at imødegå de nye teknologiudfordringer med særlig vægt på produkter og tjenesteydelser (både onlinemedier og fysiske medier).

Nye former for krænkelse af industriel og intellektuel ejendomsret og produkters kortere levetid kræver hurtigere og mere effektiv registrering til beskyttelse af ejendomsretten. Kommissionen er fast besluttet på at sikre de bedst mulige og mest hensigtsmæssige rammer for beskyttelsen af den industrielle og intellektuelle ejendomsret i EU og den øvrige verden.

5. KONKLUSIONER

Med recessionsrisikoen sættes den økonomiske reformproces for første gang alvorligt på prøve. Kommissionen har, eller er i færd med at fremlægge, forslag til foranstaltninger, som Det Europæiske Råd i Lissabon og Stockholm ytrede ønske om. En gennemførelse af disse foranstaltninger vil under alle omstændigheder tage tid, især hvis der på visse områder er modstand mod reformer, men det er vigtigere end nogen sinde at overholde de aftalte tidsfrister. Nu hvor 2001 går på hæld, er EU's vigtigste aktiver over for eventuelle udefrakommende chok den fælles mønt og det indre marked. Vi må træffe foranstaltninger for

at sikre, at vor økonomiske og monetære union kommer til at fungere bedst muligt - derved kan vi bedst afbøde virkningerne af udefrakommende chock. I denne rapport foreslås de foranstaltninger, som først og fremmest bør træffes.

- Det fremgår af denne rapport og resultattavlen for det indre marked fra maj 2001, at varemarkederne stadig ikke er tilstrækkeligt integrerede og konkurrencedygtige. Dog er der inden for de seneste ti år sket store fremskridt i integrationen i mange sektorer. Selv om handelen med færdigvarer inden for EU fortsat vokser, ligger sektorer som byggevarer langt fra den optimale markedseffektivitet. De direkte udenlandske investeringer vokser hurtigt, men meget uensartet fra land til land. Grundene hertil bør undersøges nærmere. Sektorspecifikke initiativer til fjernelse af handelshindringer er nødvendige på EU-plan. Forbedring af standardiseringen kan få betydning, hvilket også gælder forbedring af konkurrencen på nationalt plan. Distributionssektoren kræver helt klart større opmærksomhed.
- Tjenestemarkederne vil kunne få de største fordele ved en yderligere integration af det indre marked. Ifølge skønsmæssige beregninger vil gennemførelsen og håndhævelsen af de foranstaltninger, som Kommissionen forelægger til næste år, kunne give store gevinster.
- Integrationen af de finansielle tjenesteydelser og kapitalmarkederne skrider frem ligesom gennemførelsen af handlingsplanen for finansielle tjenesteydelser og handlingsplanen for risikokapital. Markedsudviklingen kræver imidlertid en hurtigere vedtagelse og gennemførelse af foranstaltningerne. Hurtig indførelse af reformer er påkrævet, især på tilsynsområdet. Kommissionens forslag om integrering af finansielle detailmarkeder vil bidrage til en gnidningsløs overgang til euroen og forbedre effektiviteten af visse segmenter af disse markeder. På markederne for de institutionelle investorer er det nødvendigt at ændre clearing- og afviklingssystemerne, således at de bliver mere effektive, især ved overførsler på tværs af grænserne. Virksomhedernes finansieringsmuligheder er blevet markant forbedret inden for de senere år, især i forbindelse med virksomhedsstart. Disse forbedringer skal konsolideres. For at realisere disse målsætninger er det nødvendigt at gøre fremskridt på lovgivningsområdet som omtalt i den femte gennemførelsesrapport vedrørende handlingsplanen for finansielle tjenesteydelser og Lamfalussy-gruppens gennemførelsesinitiativer.
- Strukture reformer for at fremme iværksætterlysten er nødvendige for at nå de mål for konkurrenceevnen, der sidste år blev fastsat i Lissabon. Det er vigtigt for at sikre Europas økonomiske og sociale models levedygtighed i det nye videnssamfund. Dette er langsigtede mål, men handling er nødvendig nu for at sikre effektive retlige rammer i overensstemmelse med hvidbogen om nye styreform. Et godt udgangspunkt ville være lovgivning og mekanismer til beskyttelse og håndhævelse af industriel og intellektuel ejendomsret. Kommissionens forslag om fjernelse af skattehindringer i det indre marked og om oprettelse af en EU-konsolideret skattebase vil bidrage til forbedring af EU-virksomhedernes konkurrenceevne i overensstemmelse med de mål, der blev opstillet i Lissabon.
- Integrering af målsætninger for bæredygtig udvikling i politikker vedrørende det indre marked er på vej. Bæredygtig udvikling og bedre livskvalitet for borgerne forudsætter konsekvensanalyse af lovbestemmelsernes og bæredygtighedens virkninger og udvikling af en bred vifte af markedsinstrumenter til realisering af miljømålsætninger.